

ใบความรู้ เรื่อง พุทธประวัติ
 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง พระพุทธศาสนา
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง พุทธประวัติ
 รายวิชา สังคมศึกษา 3 รหัสวิชา ส22101
 ภาคเรียนที่ 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

1. การผจญมาร

ในคืนวันก่อนการตรัสรู้ ขณะที่พระโพธิสัตว์สิทธัตถะกำลังบำเพ็ญเพียรอยู่บนบัลลังก์หย้าคาใต้ต้นอัสสัตถพฤกษ์ เพื่อแสวงหาสาเหตุแห่งทุกข์และมรรควิธีในการดับความทุกข์ที่เคยรุมมานานแสนนานอย่างมิย่อท้อ หรือคิดจะลดละความเพียรลงแม้แต่น้อยนั้น

ในโลกทิพย์ กล่าวคือสวรรค์ซึ่งเกินวิสัยแห่งจักขุสัมผัสของมนุษย์ปุถุชนจะรับรู้ได้เทพดาผู้มีจิตมุ่งมั่นในการประกอบกุศลคุณงามความดี ผู้ทราบวาทะพระโพธิสัตว์สิทธัตถะกำลังบำเพ็ญเพียรทางจิตเพื่อให้ล่วงพ้นไปจากทุกข์ในวัฏสงสาร คือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายจึงพากันมาขึ้นชมพระบารมีรอคอยเวลานานที่แห่งการตรัสรู้

ในขณะเดียวกันนั้น ในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตีอันเป็นสถานที่สถิตของเทวดาและมาร ยังมีพญามารปรนิมมิตวสวัตตี ซึ่งมีใจริษยาพระโพธิสัตว์ คอยตามขัดขวางการบำเพ็ญธรรมมานับแต่เสด็จออกผนวช เมื่อเห็นว่าพระโพธิสัตว์สิทธัตถะทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตได้ผลดี มีแนวโน้มว่าจะสำเร็จมรรคผล ก็ยังมีจิตกลัดกลุ้ม รุ่มร้อนด้วยไฟคือความริษยา จึงได้เรียกระดมเสนาพญามารซึ่งล้วนแต่รูปร่างสูงใหญ่ดุร้ายน่ากลัว ชีข้างนาพาศิริ นำกองทัพมารมาหมายข่มขู่พระโพธิสัตว์สิทธัตถะให้หวาดกลัว เลิกการบำเพ็ญเพียร

พระโพธิสัตว์สิทธัตถะทรงมีพระทัยสงบระงับ น้อมรำลึกรีกอิชฐานพระบารมี 10 ประการคือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อิชฐาน เมตตา และอุเบกขาที่ทรงสั่งสมมาตั้งแต่อดีตชาติ พร้อมทั้งบารมีธรรม 7 ประการ คือ ศรัทธาศีล สติ สมาธิ ปัญญา ทิธี และโอดตปปะเป็นกองทัพธรรมต่อสู้กับอำนาจแห่งพญามาร ทรงแผ่เมตตาบารมีให้แก่พญามารพร้อมทั้งเหล่าเสนามาร แล้วบำเพ็ญเพียรต่อไปมิได้สะทกสะท้านหวั่นเกรง

ในที่สุด พญามารได้คุกคามกล่าวตู่วาทะบาลลังก์ที่พระโพธิสัตว์สิทธัตถะประทับอยู่นั้นเป็นของตน ให้สละคืนเสีย แม้ว่าพระโพธิสัตว์สิทธัตถะจะตรัสชี้แจงว่าบาลลังก์นี้เกิดจากหย้าคา ๘ ก่ำ ที่พระองค์ได้รับถวายจากนายโสถลียะมาปุแล้วอิชฐานเป็นที่นั่งบำเพ็ญธรรมแต่พญามารก็ยังคุกคามกล่าวตู่อยู่โดยอ้างว่าบาลลังก์เป็นของตน มีหมู่เสนามารเป็นพยาน แล้วย่อนถามพระโพธิสัตว์สิทธัตถะว่ามีใครบ้างหรือไม่ที่จะเป็นพยาน อ้างความเป็นเจ้าของบาลลังก์

พระโพธิสัตว์สิทธัตถะจึงได้อิชฐานพระบารมีธรรมเป็นที่ระลึก ทรงชี้ลงที่แผ่นดินอ้างมหาปฐพีเป็นพยาน ทันใดนั้นก็ปรากฏเป็นพระแม่ธรณีกำเกศาและบิด เกิดเป็นธารน้ำไหลหลากจากมวยผมไหลท่วมพหลพหลมาร พัดพาแตกซ่านไป พญามารเมื่อรู้ตัวว่าไม่สามารถเอาชนะพระโพธิสัตว์สิทธัตถะได้ก็จำใจกลับไปยังวิมานของตนตามเดิม

2. การตรัสรู้

หากนักเรียนศึกษาและสังเกตปรากฏการณ์ในธรรมชาติ ก็จะเห็นวิวัฒนาการของสิ่งต่างๆ เช่น พันธุ์ไม้ดอกบางชนิดที่ค่อย ๆ เจริญงอกงามเติบโตขึ้นจนในที่สุดก็ผลิดอกให้นักเรียนและรูปทรงอันสวยงาม ผลไม้ที่นักเรียนชอบรับประทานบางชนิดกว่าจะผลิดอกผลไม้ที่แก่ได้ที่หรือสุกหอมพร้อมรับประทานนั้น ต้องอาศัย

องค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ธาตุ อุณหภูมิ และอื่น ๆ มากมาย หรือแม้กระทั่งตัวนักเรียนเองก็เช่นกัน กว่าที่จะเจอน ได้มาศึกษาในชั้นนี้ก็ต้องอาศัยองค์ประกอบและผ่านกระบวนการต่าง ๆ มากมายเช่นกัน

ความเป่งบานของดอกไม้ ผลไม้ที่แก่หรือสุกพร้อมรับประทาน หรือศักยภาพและความพร้อมของ นักเรียนเองในการศึกษาเล่าเรียนเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาอันสั้นหรือด้วยความบังเอิญแต่อย่างใด หากแต่ เกิดมาจากการเตรียมความพร้อมมาโดยลำดับ จนกระทั่งเมื่อเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ครบบริบูรณ์ ภาวะที่ พึงปรากฏก็ย่อมปรากฏขึ้นโดยทันที

การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าก็เช่นเดียวกัน หากนักเรียนมีโอกาสได้ศึกษาพุทธประวัติโดยละเอียดก็จะ ทราบว่าคืนวันแห่งการเตรียมความพร้อมเพื่อตรัสรู้ของพระองค์นั้นเป็นเวลายาวนานมากจนไม่สามารถนับเป็น จำนวนเลขได้ครบถ้วน (อสงไขย) พระองค์ต้องเตรียมความพร้อมด้วยการฝึกฝนอบรมจิตใจให้เกิดคุณธรรมต่าง ๆ ที่เรียกกันว่า "การบำเพ็ญพระบารมี" ให้เพิ่มพูนมากขึ้น ๆ โดยลำดับหลายภพหลายชาติจนกระทั่งมาถึงคืนเพ็ญ วิสาขะ เมื่อเหตุปัจจัยหรือพระบารมีที่ทรงบำเพ็ญเพื่อการตรัสรู้ถึงภาวะครบบริบูรณ์ "ปรากฏการณ์แห่งการตรัสรู้" ก็บังเกิดขึ้นในพระทัยของพระองค์โดยฉับพลัน

ในพุทธประวัติได้บรรยายเหตุการณ์ตอนนี้อยู่โดยสรุปว่าหลังจากพญามารปรนิมิตตวสวัตติและเหล่า เสนามารพ่ายแพ้ไปหมดสิ้นแล้ว รัตติกาลนั้นก็กลับคืนสู่ภาวะเงียบสงัดอีกครั้งหนึ่ง พระโพธิสัตว์สี่ทิศตระหง บำเพ็ญเพียรต่อไป โดยทรงเจริญอานาปานสติ เจริญปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จุตตมฌานเกิดเป็นความสงบ ระงับดับเย็นในพระทัย พระสติปัญญาแจ่มใสพิจารณาธรรมะละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นโดยลำดับ กระทั่งได้บรรลุ ความรู้พิเศษเรียกว่า บุพเพนิวาสานุสติญาณ ทำให้พระองค์สามารถหยั่งรู้อดีตของพระองค์และสรรพสัตว์ได้ตาม พระพุทธประสงค์ ความรู้พิเศษนี้รู้จักทั่วไปว่า ระลึกชาติได้

ถัดจากนั้นทรงบรรลุความรู้พิเศษเรียกว่า จุตูปปาตญาณ ทำให้พระองค์สามารถทราบการจุติและการ เกิดของสรรพสัตว์ทั้งหลาย และในลำดับช่วงเวลาสุดท้ายแห่งคืนเพ็ญวิสาขะ พระองค์ก็ได้ใช้พระสติปัญญาพิจารณา ธรรมะขั้นสูงจนบรรลุถึงความจริงแท้ของโลกและชีวิต เป็นความรู้สูงสุดที่ทำให้พระองค์ตัดกิเลสอาสวะทั้งปวงได้ สิ้นเชิงในฉับพลัน ไม่สามารถกลับมาแผ้วพานพระทัยได้อีกเรียกว่าอาสวักขยญาณ ทำให้สถานภาพความเป็นพระ โพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีมุ่งการตรัสรู้สัจธรรมมาเนิ่นนานหลายภพหลายชาติ ได้เปลี่ยนเป็นพุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิก บานด้วยธรรมโดยสมบูรณ์แบบ และอาศัยเหตุที่พระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรจนตรัสรู้ได้โดยพระองค์เอง พระองค์จึง ทรงเป็น สัมมาสัมพุทธะ

วินาทีแห่งการบรรลุธรรมของพระองค์นับเป็นจุดบรรจบแห่งภูมิปัญญาของมนุษย์กับสัจธรรมสูงสุด แห่งสรรพสิ่ง เป็นการประกาศอิสรภาพแห่งดวงจิตจากพันธนาการแห่งกิเลสตัณหาอาสวะที่คอยล่อลวงรัดมัดตรึง มนุษย์ไว้ในความเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ ดังนั้น พระองค์จึงทรงเป็นสักขีพยานคนแรกในโลกที่พิสูจน์ว่า "มนุษย์สามารถพัฒนาตนให้ถึงขั้นสูงสุด"

หลังจากวินาทีแห่งการตรัสรู้นี้จนถึงวันสุดท้ายของพระพุทธองค์ พระองค์ได้ทรงอาศัยพระทัยที่ ประกอบด้วยพระมหากรุณาคุณบำเพ็ญพุทธกิจสำคัญคือ การประกาศสัจธรรมที่ทรงบรรลุแก่ประชาชนทุกชาติชั้น วรรณะ เสมือนหนึ่งทรงมอบ "กุญแจแห่งปัญญา" ให้แก่เวไนยสัตว์ทั้งหลายได้นำไปไขประตูสู่อิสรภาพแห่งดวงจิต จนมีผู้ที่ฟังธรรมะยอมรับนับถือ แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติพัฒนาตนจนสามารถบรรลุสัจธรรมตามอย่างพระพุทธ องค์เป็นอริยสาวก อริยสาวิกเป็นจำนวนมาก

3. การสั่งสอน

หลังจากตรัสรู้แล้ว พระพุทธองค์ทรงมีพระกรุณา สงสารสัตว์โลกทั้งหลายที่ยังไม่รู้จักหนทางแห่งความดับทุกข์ จึงหมายพระทัยที่จะออกประกาศธรรมที่ตรัสรู้

ครั้งแรกพระองค์ทรงดำริถึงอุททกดาบสและอาฬารดาบสที่ทรงเคยศึกษาสมาบัติ ๕ อยู่ด้วยว่ามีพื้นฐานความรู้ดีอยู่แล้ว หากได้ฟังธรรมชั้นสูงอีกเพียงเล็กน้อยก็จะสามารถตรัสรู้ตามได้ทันทีแต่ทั้ง ๒ ท่านก็ได้สิ้นชีวิตไปแล้วก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้ จึงทรงดำริถึงปัญจวัคคีย์ที่เคยดูแล ช่วยเหลือพระองค์ในคราวที่ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา จึงเสด็จไปแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตรให้ฟัง จนท่านโกณฑัญญะได้บรรลุโสดาปัตติผล ทูลขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา และได้ทรงแสดงธรรมสั่งสอนจนปัญจวัคคีย์ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด

เพียงในพรรษาแรกหลังจากตรัสรู้ พระพุทธเจ้าได้ทรงแลคธรรมสั่งสอนจนมีอริยสาวกชั้นอรหันต์ถึง ๖๐ องค์ จากนั้นพระองค์จึงส่งพระอริยสาวกทั้ง ๖๐ องค์นั้นออกลักขณธรรมคำสอนจนกระทั่งมีผู้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนามากขึ้นโดยลำดับว่าการสั่งสอนของพระพุทธองค์ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก ผลแห่งการที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจสั่งสอนเวไนยสัตว์ตลอด ๔๕ พรรษา ทำให้มีผู้สัจธรรมและรู้แจ้งเห็นจริงตามพระองค์เกิดเป็นหมู่พระอริยสาวก เกิดพุทธบริษัท ๔ สืบทอดพระพุทธศาสนายั่งยืนมั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน การทรงบำเพ็ญพุทธกิจในการสั่งสอนนี้เอง ทำให้พระองค์ทรงมีพระพุทธานุภาพปรากฏว่าผู้ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้ อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า (อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ) และทรงเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (สตุถา เทวมนุสฺसान์)